

ارتباط حیرت انگیز عالم خواب و عالم بیداری/اهمیت رؤیا از منظر قرآن

مسئله خواب دیدن و تعبیر خواب، از دیدگاه قرآن، یک واقعیت قطعی است، و ما مسلمان ها هرگز نباید خواب دیدن و تعبیر خواب را در ردیف خرافات ، یا حدسیات و مسائل پیش پا افتاده بشماریم.

مسئله خواب دیدن و تعبیر خواب، از دیدگاه قرآن، یک واقعیت قطعی است، و ما مسلمان ها هرگز نباید خواب دیدن و تعبیر خواب را در ردیف خرافات ، یا حدسیات و مسائل پیش پا افتاده بشماریم.

خبرگزاری مهر، گروه دین و اندیشه-سید محمود جوادی: خواب دیدن از جمله مسائلی است که تقریباً همه ما آن را تجربه کرده و معمولاً آثار برخی از این خواب ها را در زندگی خود لمس و مشاهده می کنیم. این رویاها در دسته بندی های مختلف قرار دارند که بسیاری از آن نیاز به تعبیر دارند.

خواب در اسلام حرکت روح به سوی عالم ارواح شمرده شده است. روح انسان در عالم خواب، قالب مثالی (برزخی) به خود می گیرد و به پرواز در می آید و به جاهایی می رود و عوالمی را سیر می کند که در بیداری برایش میسر نیست.

می توان گفت روح انسان در خواب آزاد می شود و می تواند سیر آفاق نماید و گذشته و آینده را بدون صورت مادی ببیند، زیرا زمان در آن جا به شکل زمان ما نیست، گذشته و حال و آینده در آن یکی است، منتها این آگاهی روحی بستگی به تکامل روحی افراد دارد.

موضوع خواب و فرآیند آن یکی از اسرار الهی است که خداوند علم آن را تنها به بندگان خاص خود عطا کرده است. آیاتی از قرآن به موضوع خواب اشاره می کند؛ از جمله آیه ۴۲ سوره زمر که می فرماید: «اللَّهُ يَتَوَقَّى الْأَنْفُسَ حِينَ مَوْتِهَا وَالَّتِي لَمْ تَمُتْ فِي مَنَامِهَا فَيُمْسِكُ الَّتِي قَضَىٰ عَلَيْهَا الْمَوْتَ وَيُرْسِلُ الْأُخْرَىٰ»؛ خدا روح مردم را هنگام مرگشان به تمامی باز می راند؛ ستاند و [نیز] روحی را که در [موقع] خوابش نمرده است [قبض می کند] پس آن [نفسی] را که مرگ بر او واجب کرده نگاه می دارد و آن دیگر [نفس ها] را تا هنگامی معین [به سوی زندگی دنیا] بازپس می فرستد، بر اساس این آیه خواب نوعی از مرگ است با این تفاوت که انسان در مرگ روحش برای همیشه گرفته می شود.

دانشمندان و محققان همواره مبهوت جنبه های زیادی از چگونه و چرایی عملکرد مغز منجمله خواب دیدن می باشند. آنها سالیان دراز بر روی مطالعات خواب و رویا تحقیق می کنند، با این حال هنوز ۱۰۰ درصد از چگونگی عملکرد خواب مطمئن نیستند.

خواب چیست؟

دانشمندان قدیم و جدید، درباره حقیقت آن ، مطالب مختلف گفته اند .ولی در فرهنگ قرآن ، خواب یک نوع قبض روح (یک نوع مرگ است ،منتها مرگ ضعیف و کم رنگ) . همانگونه که در آیه ۴۲ سوره زمر شرح داده شد می شود اینگونه فهمید که؛ ارتباط روح با بدن ، سه نوع است :

۱- ارتباط صد در صد (هنگام بیداری)

۲- ارتباط ناقص و کم رنگ (هنگام خواب)

۳- قطع ارتباط کامل (مرگ) بنابراین خواب ، برادر مرگ است ، و چهره ضعیف مرگ می باشد

اقسام خواب

از مجموع روایات ، به دست می آید که خواب دیدن دارای اقسام و انواعی است ، که خلاصه آن به صورت سه نوع در سخن رسول خدا(ص) آمده است آنجا که می فرماید:الرؤیا ثلاثه : «بشری من الله و تحزین من الشیطان و الذی یحدث به الانسان نفسه ، فیراه فی منامه».

خواب دیدن بر سه گونه است :

۱- جنبه الهامی دارد و بشارتی از سوی خدا است .

۲- افکار ولگرد و آشفته شیطانی است .

۳- از اسرار نهانی انسان است که انسان آن را در خواب (به صورت خود یا شکل دیگر) می بیند و در نقل دیگر آمده ، امام صادق (ع) فرمود:

الرؤيا على ثلاثة وجوه : بشاره من الله للمؤمن و تحذير من الشيطان ، واضغاث احلام

خواب دیدن بر سه گونه است :

۱- بشارتی از خدا برای مؤمن

۲- هشدار تلقیناتی از طرف شیطان

۳- و خوابهای آشفته و پریشان .

خواب دیدن پدیده ای رمزآلود و همواره سؤال برانگیز است. علاوه بر انسان، حیوانات نیز بر اساس آزمایش هایی که انجام گرفته است خواب می بینند. همچنین تحقیقات علمی نشان داده اند، افرادی که مادرزاد نابینا هستند و هرگز بینایی نداشته اند، در هنگام خواب رویاهای تصویری نمی بینند، زیرا مغز این افراد با دیدن آشنا نیست و تجربه آنرا ندارند، این افراد رویا را با سایر حس های بدنشان تجربه می کنند، مثلاً آنرا لمس می کنند یا می شنوند یا می بویند.

در اینجا قصد نداریم وارد بخش علمی این موضوع شویم بلکه بحث مورد نظر ما پرداختن مختصر به موضوع خواب و رویا از منظر قرآن و روایات است که امیدواریم مورد توجه قرار گیرد.

اصل خواب دیدن و تعبیر خواب از نظر قرآن و روایات، یک موضوع مسلم و غیر قابل انکار است، منتها بخشی از خوابها بی اساس و پوچ است و خوابهای آشفته و شیطانی است ، و بخش دیگر، خوابهای صحیح و دارای تعبیر می باشد.

حکمت خواب دیدن

یکی از موضوعات اصلی خواب مربوط به دیدن رویاهای صادقانه و خواب های پریشان است که حکمت آن در دست اهل بیت(ع) و انبیاء و اولیای الهی است. امام صادق(ع) درباره برخی از حکمت های آن به مفضل فرمود: «ای مفضل! در باره خواب ها و حکمت درهم rlm& آمیختگی راست و دروغ آن نیک بیندیش. اگر تمام خواب ها راست و صادق بود همه مردم پیامبر [و از اخبار غیب آگاه rlm&] بودند و اگر تمام آنها نادرست و کاذب بود، چیزی زاید و بی rlm& معنی بود و سودی نداشت. از این رو گاه راست است و مردم از آن سود می rlm& برند و با آن به سوی نیکی می rlm& روند و از بدی پرهیز می rlm& کنند و بسیاری از آنها نیز دروغ است تا بر خواب ها اعتماد کامل نشود.»

بر اساس این روایت امام صادق(ع) مشخص می شود که پیامبران الهی(ع) به علم خواب دست داشتند و خداوند باب علم آن را برای انسان های معمولی بسته است. نکته دیگر این است که برخی خواب ها حقیقت دارد و برخی فاقد اعتبار است و در زمانی که حقیقت است برای انسان ها سودآور خواهد بود.

همچنین روایتی از پیامبر اکرم (ص) وجود دارد که می فرماید: «مَنْ رَأَى فِي الْمَنَامِ فَقَدْ رَأَى قِبَلَ الشَّيْطَانِ لَا يَتَمَلَّلُ rlm&؛ فِي نَوْمٍ وَلَا يَقْطَعُ وَلَا يَحْدِ مِنْ أَوْصِيَائِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ»؛ کسی که مرا در خواب ببیند، مرا دیده است؛ چرا که شیطان نمی تواند در خواب و بیداری، به صورت من یا اوصیای من تا قیامت ظاهر شود.(هلالی، ۱۴۰۵: ج ۲، ۸۲۳ rlm&)

لذا با توجه به روایت فوق، دیدن رسول اکرم (ص) در خواب از رویاهای صادقه به شمار می رود که از ارزش بالایی برخوردار است و نمونه های بی شماری از این نوع رویا - دیدن پیامبر اکرم (ص) در خواب - از سوی علماء و اشخاص

برجسته تا کنون به ثبت رسیده است که نشان دهنده ارتباط روحانی تنگاتنگ پیامبر اکرم (ص) با خواص و عوام از امت خویش است.

بنابراین ما باید به آنچه در خواب می بینیم واقف باشیم و با توجه به اقسام مختلف خواب، نسبت نوع آن توجه داشته باشیم که اگر از نوع رویای صادقه باشد به دنبال تعبیر مناسب آن باشیم و با توجه به آیات و روایات، آن را نادیده نگیریم و به آن اعتنا کرده و اهمیت لازم را بدهیم.

خواب را برای چه کسی تعریف کنیم؟

یکی از سوالاتی که معمولاً برای افراد پیش می آید این است که وقتی خوابی و رویایی چه خوب و چه بد می بینیم چه باید بکنیم و آن را برای چه کسانی می توانیم تعریف کنیم.

این پرسش ها در زمان حیات مبارک معصومین(ع) و بزرگان دینی از آن حضرات سوال شده که ایشان پاسخ هایی در این باره فرموده اند.

به عنوان مثال پیامبر خدا(ص) درباره این که اگر رویای خوب و بدی دیدیم چه باید بکنیم، می فرمایند: «هر گاه یکی از شما خواب خوبی دید، آن را تعبیر کند و برای دیگران بازگو کند و اگر خواب بدی دید آن را تعبیر نکند و به کسی هم نگوید».

ایشان همچنین درباره این که برای چه کسی می توان خواب را تعریف کرد؟ فرمودند: «رؤیا را جز برای مؤمنی که از حسادت و تجاوز مبرا است، نباید بازگو کرد».

روایت است روزی ام الفضل (دایه امام حسین علیه السلام) خوابی می بیند که سخت او را آشفته و نگران می کند، سراسیمه به خانه پیامبر اکرم (ص) می رود و خواب خود را برای آن حضرت تعریف می کند: «ای رسول خدا! خواب دیدم تکه ای از بدن شما در خانه من قرار گرفته است، تعبیر این خواب چیست؟»، رسول خدا (ص) او را آرام می کند و می فرماید: «دخترم فاطمه به زودی پسری به دنیا خواهد آورد و تو او را شیر خواهی داد». ام الفضل با شنیدن تعبیری خوابش از زبان پیامبر (ص) آرام می گیرد و از آن پس منتظر روزی می شود که رویایش به واقعیت تبدیل شود.

یکی دیگر از سوالاتی که معمولاً مطرح می شود این است که کدام رؤیا بشارت های خداوند را برای مؤمن به همراه دارد؟

پیامبر اکرم (ص) درباره آیه ۶۴ سوره یونس که می فرماید: «لَهُمُ الْبُشْرَىٰ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ» فرمودند: «آن بشارت خواب خوبی است که مومن می بیند و به وسیله آن در دنیایش نوید داده می شود و نیز در جایی دیگر درباره همین آیه فرمود: «آن بشارت رؤیای راستی است که مومن می بیند و یا کسی دیگر برایش می بیند» ؛ حضرت رسول اکرم (ص) همچنین درباره رؤیای صادق می فرماید: «رؤیای راست نویدی از خداوند و جزئی از اجزاء نبوت است.»

اهمیت ایمان به رویای صادقه از زبان پیامبر اکرم (ص)

موضوع رؤیا و مسائل پیروامون آن چنان حائز اهمیت است که رسول خدا (ص) درباره آن می فرماید: «من لم يؤمن بالرؤيا الصادقة فانه لم يؤمن بالله و رسوله»؛ کسی که صحت خواب دیدنهای راست را باور نکند، به خدا و رسول خدا (ص) ایمان نیاورده است .

قرآن کریم واقعیت خواب دیدن و اثرات آن را به صورت مسأله ای مهم و پر رنگ مطرح می کند و در جاهای مختلفی به این امر می پردازد. در قرآن کریم آیات متعددی از خواب دیدن افراد - از قبیل انبیاء، پادشاهان و افراد عادی - وجود دارد که نشان دهنده اهمیت موضوع و ارتباط مستقیم این خواب دیدن ها با حیات افراد و اجتماع دارد. مسأله خواب دیدن و تعبیر خواب ، از دیدگاه قرآن ، یک واقعیت قطعی است ، بنابراین مسلمانان هرگز نمی توانند خواب و تعبیر خواب را در ردیف خرافات ، یا حدسیات بدانند.

در ادامه به رویاهای پیامبران الهی و افراد دیگر که قرآن کریم با ظرافت و جزئیات دقیق به آن پرداخته است اشاره می کنیم تا اهمیت این موضوع بیشتر آشکار شود.

قرآن کریم در جاهای مختلف به مسأله روایات صادقانه انبیای الهی بویژه رسول خدا (ص) پرداخته است، روایاتی که علاوه بر ترجمه آیات نیازمند تفسیر مفصل است اما به دلیل خودداری از دور شدن از متن، به حواشی و تفسیر آن نمی پردازیم و تنها به ترجمه آیات بسنده می کنیم. در اینجا سه آیه بعنوان نمونه از منظر شما می گذرد:

۱- «إِذْ يُرِيكُمُ اللَّهُ فِي مَتَامِكَ قُلُوبًا وَلَوْ أَرَأَكُمُ كَثِيرًا لَفَشيَلْتُمْ وَتَتَنَازَعْتُمْ فِي الْأَمْرِ وَلَكِنَّ اللَّهَ سَلَّمَ إِنَّهُ عَلِيمٌ بِذَاتِ الصُّدُورِ»؛ [ای پیامبر یاد کن] آنگاه را که خداوند آنان [=سپاه دشمن] را در خوابت به تو اندک نشان داد و اگر ایشان را به تو بسیار نشان می&rlm داد قطعا سست می&rlm شدید و حتما در کار [جهاد] منازعه میکردید ولی خدا شما را به سلامت داشت چرا که او به راز دلها داناست (آیه ۴۳ سوره انفال).

۲- «لَقَدْ صَدَقَ اللَّهُ رَسُولَهُ الرُّؤْيَا بِالْحَقِّ لَتَدْخُلَنَّ الْمَسْجِدَ الْحَرَامَ إِنْ شَاءَ اللَّهُ آمِنِينَ مُحَلِّقِينَ رُءُوسَكُمْ وَمُقَصِّرِينَ لَا تَخَافُونَ»؛ حقا خدا رؤیای پیامبر خود را تحقق بخشید [که دیده بود] شما بدون شک به خواست&rlm خدا در حالی که سر تراشیده و موی [و ناخن] کوتاه کرده&rlm اید با خاطری آسوده در مسجد الحرام درخواهید آمد (آیه ۲۷ سوره فتح).

۳- «وَإِذْ قُلْنَا لَكَ إِنَّ رَبَّكَ أَحَاطَ بِالنَّاسِ وَمَا جَعَلْنَا الرُّؤْيَا الَّتِي أُرِيْنَاكَ إِلَّا فِتْنَةً لِلنَّاسِ وَالشَّجَرَةَ الْمَلْعُونَةَ فِي الْقُرْآنِ وَنُحَوِّفُهُمْ قَمَا يَزِيدُهُمْ إِلَّا طُغْيَانًا كَبِيرًا»؛ و [یاد کن] هنگامی را که به تو گفتیم به راستی پروردگارت بر مردم احاطه دارد و آن رؤیایی را که به تو نمایانیدیم و [نیز] آن درخت لعنت&rlm شده در قرآن را جز برای آزمایش مردم قرار ندادیم و ما آنان را بیم می&rlm دهیم ولی جز بر طغیان بیشتر آنها نمی&rlm افزاید (آیه ۶۰ سوره اسراء).

آورده اند که: پیامبر اکرم (ص) در خواب دید، بنی امیه مانند بوزینگان از منبر او بالا می روند و آن حضرت از این قضیه خیلی ناراحت شدند و فرمودند: «بنی امیه شجره ملعونه هستند».

روای حضرت ابراهیم علیه السلام درباره فرزندش حضرت اسماعیل (ع)

قرآن کریم همچنین به ماجرای دستور الهی به حضرت ابراهیم علیه السلام اشاره می کند و اینکه چگونه خداوند متعال به ایشان در خواب وحی می نماید فرزندش را قربانی کند: «فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَا بُنَيَّ إِنِّي أَرَى الْإِثْمَامَ أَتِي أَذْبَحُكَ فَانْظُرْ مَاذَا تَرَى قَالَ يَا أَبَتِ افْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَجِدُنِي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّائِرِينَ»؛ و وقتی با او به جایگاه سعی رسید گفت ای پسرک من من در خواب [چنین] می&rlm بینم که تو را سر می برم پس بین چه به نظرت می&rlm آید گفت ای پدر من آنچه را ماموری بکن ان شاء الله مرا از شکیبایان خواهی یافت (آیه ۱۰۲ سوره صافات)

خداوند متعال همچنین برای تأیید عملکرد حضرت ابراهیم (ع) در اجرای دستور الهی او را مخاطب ندای خود قرار می دهد و می فرماید: «وَتَذَرْنَاهُ أَنْ يَأْتِ إِبْرَاهِيمَ، قَدْ صَدَّقَتِ الرُّؤْيَا إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ»؛ او را ندا دادیم که ای ابراهیم، رؤیای [خود] را حقیقت بخشیدی ما نیکوکاران را چنین پاداش می&rlm دهیم (آیه های ۱۰۴ و ۱۰۵ سوره صافات).

روای حضرت یوسف علیه السلام

در جای دیگر نیز خداوند روای را برای حضرت یوسف (ع) در خواب نمایان می کند که با عالم غیب و آینده او مرتبط است و ایشان را از زمان نوجوانی برای ماجراهای بزرگی در دوره جوانی آماده می سازد. قرآن در این زمینه می فرماید: «إِذْ قَالَ يُوسُفُ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِ إِنِّي رَأَيْتُ أَحَدَ عَشَرَ كَوْكَبًا وَ الشَّمْسَ وَ الْقَمَرَ رَأَيْتُهُمْ لِي سَاجِدِينَ»؛ [یاد کن] زمانی را که یوسف به پدرش گفت ای پدر من [در خواب] یازده ستاره را با خورشید و ماه دیدم دیدم [آنها] برای من سجده می کنند (آیه ۴ سوره یوسف).

حضرت یعقوب (ع) در پاسخ به رؤیای فرزندش چنین می گوید: «قَالَ يَا بُنَيَّ لَا تَقْصُصْ رُؤْيَاكَ عَلَى إِخْوَتِكَ فَيَكِيدُوا لَكَ كَيْدًا إِنَّ الشَّيْطَانَ لِلْإِنْسَانِ عَدُوٌّ مُبِينٌ»؛ [یعقوب] گفت ای پسرک من خوابت را برای برادرانت&rlm حکایت مکن که برای تو نیرنگی می&rlm اندیشند زیرا شیطان برای آدمی دشمنی آشکار است. پاسخی که از آینده حضرت یوسف (ع) خبر می دهد و پدر از او می خواهد آن را کتمان کرده و منتظر روز تحقق آن بماند. اگر کسی امروز از این گونه خواب های عجیب و سورنالیستی ببیند هرگز قادر به یافتن تعبیر مناسبی برای آن نخواهد شد، زیرا تعبیر خوابهای این چنینی نیاز به علمی دارد که تنها نزد انبیاء و اولیای الهی است.

روی سرم نان می برم و پرندگان از آن می خورند به ما از تعبیرش خبر ده که ما تو را از نیکوکاران می بینیم (آیه ۳۶ سوره یوسف).

حضرت یوسف (ع) در پاسخ گفت: «قَالَ لَا يَأْتِيكُمَا طَعَامٌ تُرْزَقَانِهِ إِلَّا نَبَأُكُمَا بِتَأْوِيلِهِ قَبْلَ أَنْ يَأْتِيَكُمَا ذَلِكَمَا مِمَّا عَلَّمَنِي رَبِّي إِيَّيَ تَرْكُتُ مِلَّةَ قَوْمٍ لَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَهُمْ بِالْآخِرَةِ هُمْ كَافِرُونَ»؛ [یوسف] گفت غذایی را که روزی شماست برای شما نمی آورند مگر آنکه من از تعبیر آن به شما خبر می دهم پیش از آنکه [تعبیر آن] به شما برسد این از چیزهایی است که پروردگارم به من آموخته است من آیین قومی را که به خدا اعتقاد ندارند و منکر آخرتند رها کرده ام. (آیه ۳۷ سوره یوسف)

سپس افزود: «يَا صَاحِبِي السِّجْنِ أَمَّا أَحَدُكُمَا فَيَسْقَى رَبَّهُ خَمْرًا وَأَمَّا الْآخَرُ فَيُصَلِّبُ فَتَأْكُلُ الطَّيْرُ مِنْ رَأْسِهِ قُضِيَ الْأَمْرُ الَّذِي فِيهِ تَسْتَفْتِيَانِ»؛ ای دو رفیق زندانیم اما یکی از شما به آقای خود باده می نوشاند و اما دیگری به دار آویخته می شود و پرندگان از [مغز] سرش می خورند امری که شما دو تن از من جویا شدید تحقق یافت (آیه ۴۱ سوره یوسف). تعبیر دقیقی که به واقعیت تبدیل شد تا بدین شکل جایگاه ویژه حضرت یوسف (ع) برای اطرافیان وی آشکار شود.

روایات صادق شعرا و خواص

خواب محتشم کاشانی و سرودن ترکیب بند مشهور «باز این چه شورش است که در خلق عالم است» یکی از خوابهای بسیار خاص است که با تقاضای حضرت امیر المومنین (ع) از او برای سرودن مرثیه ای برای امام حسین (ع) شروع می شود. ترکیب بندی که نخستین مصرعش و مطلع آن با کمک آن حضرت شروع می شود و وقتی محتشم به این مصرع می رسد: «هست از ملال گر چه بری ذات ذوالجلال...» و در پایان دادن به آن ناتوان و مصرعی دیگر به ذهنش نمی رسد، شبی امام زمان (عج) به خوابش می آید و از او می خواهد سروده خویش را با این مصرع تکمیل و به پایان برساند: «او در دل است و هیچ دلی نیست بی ملال!».

خواب مقبل کاشانی و مرثیه خوانی مقبل و محتشم در حضور پیامبران در مرقد مطهر آقا امام حسین (ع) و نیز خواب آیت الله مرعشی نجفی در باره شعر سرایی شهریار در حضور امیر المومنین علیه السلام از موارد بسیار جالب دیگری است که نمونه های دیگری از ارتباط عالم خواب با عالم واقعیت است.

در پایان باید اینگونه نتیجه گیری کنیم که مسأله خواب دیدن و تعبیر خواب، از دیدگاه قرآن، یک واقعیت قطعی است، و ما مسلمان ها هرگز نباید خواب دیدن و تعبیر خواب را در ردیف خرافات، یا حدسیات و مسائل پیش پا افتاده بشماریم، بلکه یقین بدانیم که روح ما هنگام خواب در عوالمی سیر می کند که در بیداری برایش میسر نیست.

از خدا می خواهیم مارا از خواب های شیطانی دور سازد، مارا نیز لایق دیدن انبیاء و اولیای خویش سازد و ایشان را برای ما در خواب به زیباترین شکل ممکن نمایان سازد تا روح تشنه ما راه تکامل خود را به نحو احسن طی نماید و آثار آن در دنیا و آخرت شامل حال ما کند.